

ALLES DRAAIT OM CONTEXT

Musea in het algemeen, en openlucht musea in het bijzonder, bezitten een veelzijdige collectie en bijbehorende gevarieerde informatie. De objecten zijn veelal meer van sociaal historische- dan kunsthistorische waarde en vertellen vooral in de context van het grote museale thema en de daarop bijeengebrachte panden hun verhaal. Sinds de oprichting van het Zuiderzeemuseum in 1948 is met grote gedrevenheid informatie verzameld die de objecten, hun gebruik en hun gebruikers verbindt. De museumbezoeker bevraagt het museum op uiteenlopende wijzen en laat zich in het bijzonder grijpen door persoonlijke verhalen van bewoners, door verhalen over bijzondere objecten en ziet de objecten en panden ook graag in samenhang getoond. Omdat de bezoekers hun informatieverzoeken zowel in analoge als in digitale vorm willen kunnen stellen, zowel in tentoonstellingen als op internet, is een efficiënte aanpak vereist. Hergebruik en synergie zijn in het informatiegebruik dan ook belangrijke thema's. Het Zuiderzeemuseum, als een van de openluchtmusea met een schat aan gevarieerde informatie, zit midden in een proces om de digitale toegang tot de collectie en de verzamelde informatie te realiseren op een wijze die op bestaande en nieuwe behoeften tracht in te spelen.

De wijze waarop de informatie oorspronkelijk is vastgelegd loopt sterk uiteen. De dominante technologie op het moment van vastleggen was bepalend. Zo zijn er interviews met oud bewoners op audio cassettes, video beelden op VHS en DVD, talloze bouwtekeningen op papier, vele duizenden glasnegatieven en dia's, en allerlei informatie (zoals facturen en rapporten) in papieren vorm, maar inmiddels ook vele scans van artikelen in PDF, foto's van collectiestukken

opgeslagen in hoge resolutie tiff, videobestanden als avi en mpeg en audiofragmenten in de vorm van mp3.

Het Zuiderzeemuseum heeft zich jarenlang schuilgehouden als het om aanwezigheid in het online domein ging. Er was sprake van een gebrek aan middelen en een gebrek aan ambitie. Het museale kernwerk ging overigens wel gewoon door. Medewerkers en vrijwilligers werkten jarenlang aan het ordenen en beschrij-

ven van de collectie en de tentoonstellingsarchieven groeiden gestaag. Omdat dit met zorg is gedaan zijn talloze documenten gemakkelijk terug te vinden en is het overgrote deel van de collectiestukken van een foto voorzien. Nu de ambities en de middelen om de collectie online te gaan presenteren wel in voldoende mate voorhanden zijn, wordt het Zuiderzeemuseum duidelijk door dit voorwerk geholpen. Vanaf 2014 is de achterstand omgezet in een

DE DIGITALE EVOLUTIE VAN HET ZUIDERZEEMUSEUM

Kees Hendriks en Shannon van Muijden

vooruitstrevend beleid met een helder informatieplan en een duidelijke digitale ambitie en kunnen verscheidene nieuwe technieken worden toegepast die bijvoorbeeld in 2010 nog heel kostbaar waren of ontbraken.

Een extra impuls om de digitale toegang tot de collectie en de verzamelde informatie te realiseren werd gegeven door de pensionering van de bibliotheekmedewerkers, zij zijn opgevolgd door een data-manager. Kernpunt is niet langer het bezit van informatiebronnen maar het realiseren van toegang tot de bronnen. De afzwaaiende staf heeft zich sterk ingezet, daarbij geholpen door een flinke ploeg vrijwilligers, om zo veel mogelijk verzamelde bronnen (beelden, archief, artikelen) al digitaal te ontsluiten. Een traject dat door de vrijwilligers de komende jaren nog zal worden doorgezet.

De bronbestanden van het Zuiderzeemuseum (artikelen uit het Peperhuis, collectiebeschrijvingen en

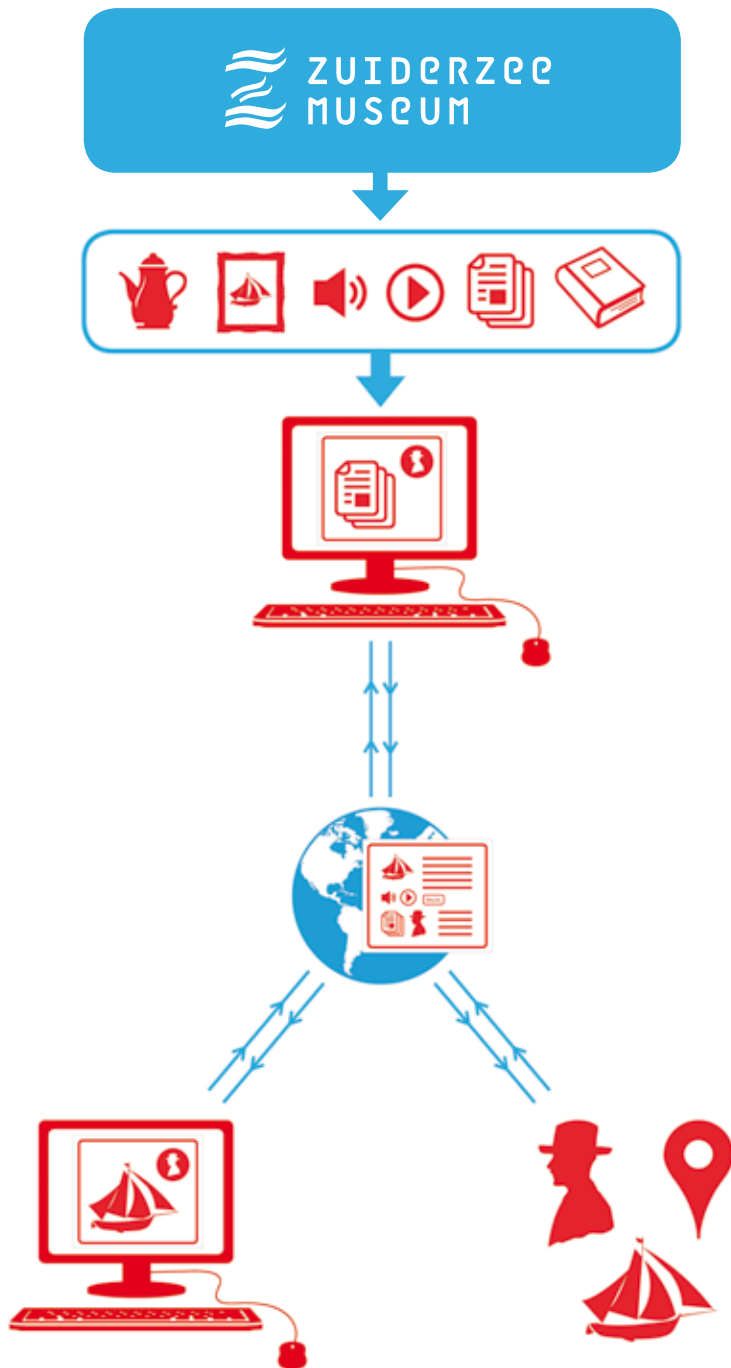
fotodocumentatie) zijn op verschillende wijzen te ordenen. Ze zijn te koppelen aan objecten, aan personen, aan gebeurtenissen zoals tentoonstellingen en aan locaties. In het Zuiderzeemuseum is gekozen voor het inzetten van het collectieregistratiesysteem als kapstok voor alle verzamelde data. Het collectieregistratiesysteem kent daarvoor zes ingangen (beelden, bronnen, objecten, personen, termen, bibliografische data).

Belangrijk is het om onderscheid te maken naar voorhanden expertises. Het Zuiderzeemuseum is immers een expert op het terrein van leven en werken rond een binnenzee tussen 1880 en 1932 maar er zijn andere organisaties die veel kundiger zijn op het terrein van bijvoorbeeld biografische data over kunstenaars, op het vlak van plaatsnamen of in het vastleggen van een hiërarchische trefwoorden. Dit leidt er toe dat veel data (over kunstenaars, plaatsnamen, terminologie) niet zelf 'bedacht' wordt maar in

Afb. 1

Documenten in het collectie archief, video beelden op VHS en DVD en Foto's in het collectie archief.

Externe bronnen waar de collectie van het Zuiderzeemuseum en de netwerkpartners aan worden gekoppeld.

Afb. 2
 Het Zuiderzeemuseum verrijkt zijn data met informatie uit externe bronnen. Omdat een ander museum uit het netwerk Zuiderzeecollecties dat ook doet, wordt deze informatie gekoppeld gemakkelijk doorzoekbaar op www.zuiderzeecollectie.nl

verwijzende zin wordt toegepast. Er zijn in Nederland nationale instellingen zoals de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE), de Koninklijke Bibliotheek (KB), de Rijksdienst voor Kunsthistorische documentatie (RKD) en het Instituut voor Beeld en Geluid (B&G) die zich hebben gespecialiseerd in het leveren van diensten gericht op de realisatie van een nationale digitale infrastructuur. Daarin worden bijvoorbeeld verschillende beschikbare trefwoordenlijsten gekoppeld, worden museale collecties in samenhang gepresenteerd en zijn gespecialiseerde diensten voor beeldopslag centraal beschikbaar. Als het Zuiderzeemuseum hier gebruik van weet te maken kan het zich volledig op de inhoud van zijn boodschap richten en weet het zijn collectie ook nog eens gekoppeld aan die van geestverwanten.

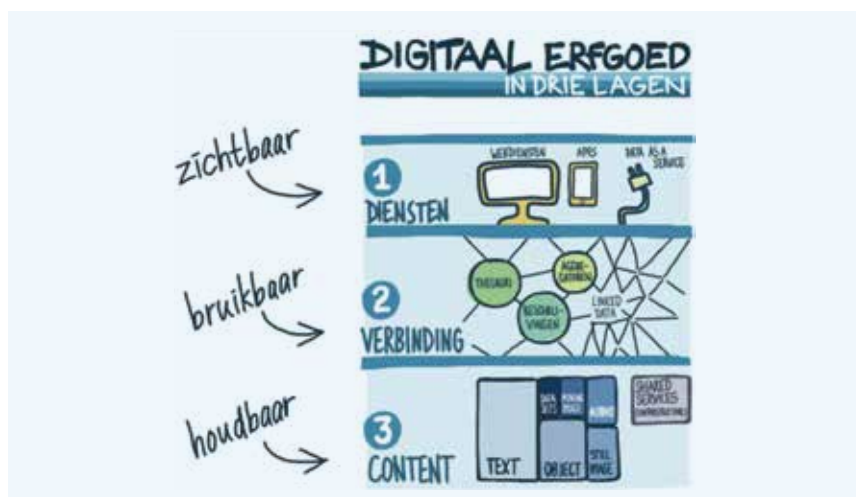
Ook de samenwerking binnen het Netwerk Zuiderzeecollectie biedt grote inhoudelijke voordelen. Het Zuiderzeemuseum beheert immers 'slechts' een selectie van het materiaal dat leven en werken rond de voormalige Zuiderzee toont. Een breder en dieper verhaal ontstaat als museale instellingen de toegang tot hun eigen collecties weten te bundelen. Zowel voor het geïnteresseerde publiek als voor de betreffende organisaties (bijvoorbeeld bij de voorbereiding van tentoonstellingen) biedt deze metacollectie veel voordelen.

Het Netwerk Zuiderzeecollectie is een samenwerkingsverband van drieëntwintig erfgoedinstellingen rond het IJsselmeer. Het netwerk wisselt kennis uit, stimuleert het bruikleenverkeer, werkt aan rondreizende tentoonstellingen en richt een gezamenlijke digitale collectiepresentatie in.

Uitgangspunten

Het nieuwe informatiebeleid van het Zuiderzeemuseum leunt op het drie lagen model dat de RCE uitdraagt waarin data, hun verbinding en verrijking en de presentatie ervan onderscheiden worden (zie afb. 3). Ook de nationale digitale strategie die is ontwikkeld in opdracht van het ministerie van OCW hanteert in zijn blauwdruk (de referentie architectuur) een vergelijkbare gescheiden aanpak met duidelijk

verschillende rollen voor verschillende participanten, om zo een samenhangende en breed toepasbare nationale collectie te realiseren. Het meeliften op deze 'referentie-architectuur' bespaart kosten, voorkomt dat er nog eens het wiel moet worden uitgevonden en opent 'informatiedeuren' die anders gesloten zouden blijven. Denk hierbij aan het nationale archief van kranten en dagbladen dat de Koninklijke Bibliotheek via de website Delpher aanbiedt.

Afb. 3

Het door de RCE ontwikkelde drielagenmodel streeft ernaar om binnen alle lagen, met een sterke focus op de gebruiker(s), meer hergebruik van al gedigitaliseerd materiaal te stimuleren.

In uitwerking van dit model hanteert het Zuiderzeemuseum een aantal uitgangspunten. De belangrijkste zijn

1. Enkelvoudige opslag, meervoudig gebruik.

De informatie wordt op één plek opgeslagen, en op verschillende plekken gepresenteerd. Zodoende zijn de wijzigingen die worden doorgevoerd aan de bronkant altijd direct zichtbaar aan de presentatiekant en blijft de regie over de informatie altijd bij de bronhouder. Een meervoudig gebruik richt zich op de wensen van de eindgebruikers, die informatie op maat willen. Textiel-liefhebbers zitten niet op informatie over historische schepen te wachten en vice versa. Door uitsneden van het informatieaanbod te maken en dit te verbinden met informatie van andere specialisten krijgen eindgebruikers zodoende informatie op maat, zoals op websites als Modemuze, Maritiem Portal, Arttube en Oneindig Noord Holland.

2. Meer bronnen is beter dan één bron.

Binnen het Zuiderzeemuseum zijn relaties te leggen tussen de objecten, de plaatsen waar ze vandaan komen, de ambachtslieden die ze hebben vervaardigd en met de collecties van andere organisaties rond het IJsselmeer. Hoe meer het Zuiderzeemuseum erin slaagt deze relaties direct te tonen, des

te breder en dieper het verhaal dat verteld wordt. Waar het geschreven bronnen betreft is het dan ook nog extra plezierig als direct de integrale bron gepresenteerd wordt, dus zoveel mogelijk volledige teksten downloadbaar en aanklikbaar maken, in plaats van te verwijzen naar een bibliotheek. Het Zuiderzeemuseum heeft hierin ook zelf verantwoordelijkheid. Alle artikelen en boektitels die door het museum zijn vervaardigd zijn gedigitaliseerd en online beschikbaar.

3. Open is beter dan gesloten.

Publieke middelen financieren het werk dat gedaan wordt in het Zuiderzeemuseum. Het ligt voor de hand om het publiek dan ook de resultaten van dit werk, waar mogelijk, aan te bieden. Als auteursrechten of privacy aspecten niet in de weg zitten zal de informatie onder een vrije licentie aan andere partijen worden aangeboden, die daar weer op kunnen voortbouwen.

4. Toepassing van linked data.

Veranderingen in het informatie-domein gaan razendsnel. Informatiekoppeling moet zo efficiënt en flexibel mogelijk worden ingericht. Linked data (zie kader) biedt deze mogelijkheden. Een elftal instellingen uit het Netwerk Zuiderzeecollectie werkt aan het op deze wijze verrijken en koppelen van de collectie-informatie.

Afb. 4

Door de RKD verwijzing <https://rkd.nl/explore/artists/74435> in het collectieregistratiesysteem toe te voegen aan kunstenaar Cornelis Springer wordt de bovenstaande informatie zoals een korte biografie en geboorte- en sterfdatum op www.zuiderzeecollectie.nl automatisch opgehaald uit de database van de RKD.

Linked data

Werken met linked data biedt de mogelijkheid om efficiënt uiteenlopende informatiebronnen te koppelen waardoor verrijking en nieuwe toepassingen binnen handbereik komen.

Ter voorbeeld: Het Zuiderzeemuseum bezit een schilderij vervaardigd door Cornelis Springer. Hierop is de kaasmarkt in Enkhuizen te zien. Deze informatie wordt online gepubliceerd. Het Fries Scheepvaartmuseum, ook deelnemer in het netwerk Zuiderzeecollecties, bezit ook een schilderij van Springer en publiceert deze informatie ook online. Een computer kan niet herkennen dat de twee Springers van de verschillende instellingen dezelfde persoon betreffen, alleen op basis van de naam. Ook kan een computer geen relatie leggen tussen de kaasmarkt in Enkhuizen op het schilderij en die waar de markt afgebeeld is op een foto. Om dit probleem op te lossen bedacht Tim Berners-Lee (die ook aan de wieg van het internet stond) het idee van Linked Data.

Bij Linked Data draait het om voor computers leesbare / koppelbare data. Een computer ziet geen verschil tussen de slager C. Springer en de schilder C. Springer en heeft moeite om deze namen uit lopende teksten te isoleren. Dit verandert als Cornelis Springer niet als een naam, maar als identificatiecode (een soort vingerafdruk) wordt vastgelegd en wordt gecombineerd met zijn rol als schilder (op zichzelf als beroepsterm ook weer voorzien van een identificatiecode). Deze vingerafdrukken, mits door meer bronhouders toegepast, ondersteunen dan automatisch koppelen. Verbeeld ziet dit er dan zo uit:

Het Zuiderzeemuseum bezit een schilderij van de Kaasmarkt te Enkhuizen geschilderd door Cornelis Springer; het Fries Scheepvaartmuseum bezit een schilderij Straatscene te Makkum door Cornelis Springer.

http://dbpedia.org/page/Zuiderzee_Museum bezit een <https://data.cultureelerfgoed.nl/term/id/cht/c8919f0f-b4fd-46f6-aa92-549d52051f2d> van de Kaasmarkt te <http://sws.geonames.org/2756077/> geschilderd door <https://rkd.nl/explore/artists/74435>

http://dbpedia.org/page/Fries_Scheepvaart_Museum bezit een <https://data.cultureelerfgoed.nl/term/id/cht/c8919f0f-b4fd-46f6-aa92-549d52051f2d> van Straatscene te <http://sws.geonames.org/2751253/> geschilderd door <https://rkd.nl/explore/artists/74435>

Zoals hiernaast te zien is, zijn het Fries Scheepvaartmuseum en het Zuiderzeemuseum gekoppeld aan DBpedia (de data-achterkant van Wikipedia), schilderij als term is gekoppeld aan de erfgoedthesaurus (die onderwater ook weer doorverwijst naar Wikipedia), Enkhuizen en Makkum verwijzen naar geonames, een bron die locaties bijhoudt, en vervaardiger Cornelis Springer verwijst naar de RKD.

Als instellingen informatie op deze manier in hun systeem vastleggen, dus (aanvullend) gebruik maken van de codes voor namen/plaatsen en termen, dan is het veel gemakkelijker om deze schilderijen van Cornelis Springer te koppelen. Maar kunnen bijvoorbeeld ook op dezelfde wijze gecodeerde foto's van de benoemde locaties automatisch worden verbonden met de schilderstukken. Zo wordt efficiënt informatie zinvol gekoppeld en gemakkelijk terug te vinden.

De praktijk

Hoewel uitgangspunten helpen om de activiteiten te sturen, is het altijd spannend om ze te toetsen in de praktijk. Na de publicatie van een informatieplan in 2014 en beschikbaar-

stelling van middelen en werving van personeel in 2015 heeft het Zuiderzeemuseum de volgende stappen kunnen zetten:

- Opschoning van beschikbare afbeeldingen van collectiestukken. Een beeldenbestand van 300.000 (veelal dubbele) beelden is teruggebracht naar 80.000 unieke beelden. Deze beelden zijn opgeslagen in een nationaal beschikbare voorziening (een beeldbank van de RCE). Na vernieuwing van het collectieregistratiesysteem eind 2015, kon de procedure voor het toevoegen van beelden sterk vereenvoudigd worden. Omdat er van veel objecten enkel een registratiefoto bestond, zijn meerdere fotografen aan het werk gezet om van de objecten presentabele foto's te maken. Ook bouwtekeningen en plat werk (tekeningen & grafiek) zijn gedigitaliseerd. Dit betekent dat het aantal unieke beelden snel toeneemt, op dit moment (najaar 2017) al boven de 110.000 items.
- Zoals genoemd werken vrijwilligers aan de digitalisering van de vele duizenden artikelen die in de bibliotheekcatalogus worden besproken. Naast de reeds genoem-

de beschikbaarstelling van door het Zuiderzeemuseum gepubliceerde artikelen en boektitels wordt het internet afgezocht op online beschikbare catalogustitels van derden. Inmiddels zijn er meer dan 3000 titels gevonden en gekoppeld. Op deze wijze groeit de online toegankelijkheid van (een deel) van de bibliotheekcollectie.

- In het collectieregistratiesysteem zijn inmiddels vele duizenden objecten gekoppeld aan de nationale termenbank Erfgoedthesaurus. Daardoor is koppeling aan collecties van andere organisaties sterk vereenvoudigd. Dit geldt bijvoorbeeld ook voor alle kunstenaarsnamen in het systeem, die inmiddels zijn gekoppeld aan de RKD artist database, waardoor altijd de meest actuele en uitgebreide informatie over de kunstenaars beschikbaar is en er ook een mogelijkheid ontstaat om Zuiderzeemuseum-werken via de RKD-artists database beschikbaar te stellen voor geïnteresseerden.
- Een online portal waar dit alles gepresenteerd wordt is inmiddels gelanceerd www.zuiderzeecollectie.nl. De informatie wordt in

twee vormen aangeboden. Een deel (met nagenoeg alle informatie waar het museum over beschikt) is toegankelijk achter een wachtwoord en voorbehouden aan het netwerk, de vriendenvereniging en de medewerkers en vrijwilligers van het Zuiderzeemuseum. Een beperkter deel is zonder wachtwoord beschikbaar voor het geïnteresseerde publiek.

- Het publieke deel van de collectie van het Zuiderzeemuseum is nu al beschikbaar in <http://www.collectienederland.nl/>. Aan gespecialiseerde informatiezoekers worden specifieke selecties van onze collectie (over schepen, textiel, design) aangeboden.

De toekomst

De reis van het Zuiderzeemuseum in de digitale wereld is nog lang niet ten einde, sterker nog, deze zal niet meer stoppen. Er dienen zich steeds weer nieuwe mogelijkheden aan om op de collectie en de informatie van het Zuiderzeemuseum geïntegreerde producten te maken. Op korte termijn zal het museum zich vooral richten op verdere koppeling van informatie binnen het Netwerk Zuiderzeecollectie. Vernieuwing van de vaste presentatie

in Reis rond de Zuiderzee krijgt een belangrijke digitale component, die zoveel mogelijk met de gemeenschappen rond het IJsselmeer ingevuld wordt. Er zal worden gewerkt aan de online presentatie van tentoonstellingen. Ook crowd sourcing, het met inzet van vrijwilligers werken aan collectieuiding, staat hoog op de verlanglijst.

Op langere termijn is de verwachting dat de functie van de bibliotheek geheel digitaal kan worden ingevuld. Nieuwe vormen van vastlegging zoals 3D en 360 graden fotografie zullen op de panden en relevante objecten worden toegepast. Geselecteerde objecten en panden zullen beschikbaar komen voor virtual reality presentaties. Digitale museale informatie zal een meer volwaardige plaats krijgen in de bedrijfstak, waarin ook de fysieke presentatie onverminderd aandacht blijft krijgen. Bovendien zal de wisselwerking tussen beide verschijningsvormen steeds belangrijker worden.

Het is een wereld vol in beweging waar het steeds zal draaien om keuzes: voor de juiste technieken en voor de juiste momenten. Altijd gericht op het vertellen van het verhaal, met zo groot mogelijke impact.

Tjotter

Een tjotter is het kleinste van de open ronde Friese zeilscheepjes met een lengte over de stevens van ten hoogste 5,4 m. De breedte ligt rond de 2,5...

Lees meer
Wikipedia

Afb. 5

Een verwijzing naar de term tjotter is opgenomen in het collectieregistratiesysteem. Deze term uit de erfgoedthesaurus is onderwater gekoppeld aan wikipedia. Zodoende kan bij het trefwoord tjotter in www.zuiderzeecollectie.nl ook het wikipedia artikel over dit scheepstype worden aangeboden.